

TRÁCH NHIỆM CỦA GIA ĐÌNH ĐỐI VỚI THẾ HỆ TRẺ TRƯỚC NHỮNG TÁC ĐỘNG TIÊU CỰC TỪ MẠNG XÃ HỘI

Phạm Thị Khánh

Học viện Công nghệ Bưu chính Viễn thông

Tóm tắt: Xuất hiện và tồn tại gần nửa thế kỷ, không thể phủ nhận những giá trị tích cực của mạng xã hội đem đến cho loài người nói chung, và thế hệ trẻ nói riêng. Tuy nhiên, thế hệ trẻ đã và đang là đối tượng dễ bị tổn thương nhất trước tác động tiêu cực của mạng xã hội. Bài viết trình bày khái lược về mạng xã hội, những tác động tiêu cực của nó đến thế hệ trẻ Việt Nam. Từ đó, đề xuất một số giải pháp, thể hiện trách nhiệm của gia đình trong việc giúp đỡ và bảo vệ thế hệ trẻ trước những tác động phức tạp đến từ mạng xã hội.

Từ khóa: Mạng xã hội; tác động tiêu cực; thế hệ trẻ; trách nhiệm; gia đình.

I. MỞ ĐẦU

Mạng xã hội (MXH) là một trong những nền tảng Internet đang trở nên phổ biến, là công cụ kết nối, tìm kiếm, trao đổi thông tin, phương cách giao tiếp mới... của con người. MXH trở thành một thực thể quen thuộc đến mức mà nhiều người không thể tin, cuộc sống của họ sẽ thế nào nếu không có nó. Trên thế giới hiện nay có khoảng gần 2,31 tỉ người sử dụng MXH [1]. Việt Nam được xem là một trong những quốc gia có tỉ lệ người sử dụng mạng MXH nhiều nhất thế giới, chiếm khoảng gần 70% dân cư [2]. Thế hệ trẻ luôn là những người đầu tiên, đông đảo và tích cực nhất tham gia MXH, họ biết tận dụng nó như một thành tựu to lớn của loài người để thỏa mãn nhiều nhu cầu trong

cuộc sống. Tuy nhiên, cùng lúc, MXH tác động đến thế hệ trẻ theo hai chiều hướng tích cực và tiêu cực. Vừa tạo ra cơ hội vừa đem đến những rủi ro và chạm bẫy, MXH có thể tấn công thế hệ trẻ bất cứ lúc nào nếu họ không có những lá chắn đủ mạnh, hay không đủ đề kháng để tự bảo vệ mình. Trong quá trình hình thành nhân cách, với mỗi người, gia đình là một trong ba môi trường giáo dục quan trọng nhất. Gia đình Việt Nam hiện nay cũng đang phải đối mặt với những thách thức mới trong việc giáo dục con trẻ, trong bối cảnh “MXH là thứ không thể thiếu trong đời sống hiện đại của giới trẻ”. Gia đình Việt Nam cần thể hiện trách nhiệm của mình với thế hệ trẻ trước những tác động tiêu cực của MXH.

II. KHÁI LƯỢC VỀ MẠNG XÃ HỘI

Người ta gọi thế kỷ XX là kỷ nguyên toàn cầu. Thế giới trở nên “phẳng” hơn dưới sự hỗ trợ của của các loại tín hiệu kỹ thuật số, các chương trình Internet, trong đó có các MXH. Khi hai nhà khoa học máy tính Vinton G. Cerf và Robert E. Kahn phác thảo ra những đoạn mã để tăng cường sức mạnh cho mạng Internet vào năm 1973, đó chính là thời điểm mở đầu cho sự xuất hiện của các MXH sau này. Nhiều thập kỷ trôi qua, chứng kiến sự nở rộ của MXH và những tác động của nó, các nhà nghiên cứu đã đưa ra những quan điểm về MXH, dưới nhiều góc độ tiếp cận.

Laura Garton – chuyên gia nghiên cứu chiến lược tại đại học Toronto (Canada), cho rằng: “khi một máy tính kết nối mọi người hoặc

Tác giả liên hệ: Phạm Thị Khánh
email: khanhpt@ptit.edu.vn
Đến tòa soạn: 24/09/2020, chỉnh sửa: 10/12/2020 chấp nhận
đăng: 25/12/2020

các cá nhân, tổ chức lại với nhau thì đó chính là mạng xã hội” [3].

Nhà nghiên cứu EricK.Lemons, Đại học Pennsylvania (Mỹ): “MXH là tập hợp những cá nhân có cùng chung các mối quan tâm, cùng chia sẻ những giá trị, tập hợp lại để trao đổi thông tin, kết bạn, hỗ trợ lẫn nhau và cũng là để giải trí, bộc lộ cái tôi của mình” [4].

Xuất hiện ở Việt Nam vào năm 1997, Internet và các chương trình của nó đã hấp dẫn số đông người dân tham gia. Chính phủ cũng đã có những quy định mang tính pháp lý đối với những hoạt động trên Internet, trong đó có MXH. Tại khoản 14, điều 3 của nghị định 97/2008/ND-CP đã định nghĩa MXH: “*Dịch vụ mạng xã hội trực tuyến là dịch vụ cung cấp cho cộng đồng rộng rãi, người sử dụng khả năng tương tác chia sẻ, lưu trữ và trao đổi thông tin với nhau trên môi trường Internet, bao gồm dịch vụ tạo nhật ký (blog), diễn đàn (forum), trò chuyện trực tuyến (chat) và các hình thức tương tự khác*” [5].

Nếu mức độ phổ biến của MXH trên thế giới là khoảng năm 2002, đến ba năm sau, điều đó mới thực sự diễn ra ở Việt Nam [6]. Cùng với sự có mặt của các tên tuổi lớn như: Facebook, Twitter, LinkedIn, Instagram, Youtube, Viber... một số trang mạng “made in Vietnam” cũng xuất hiện: Zing.me, Zalo, Yume.vn, Go.vn... Thị trường MXH phát triển mạnh mẽ và đa dạng trong khoảng thời gian rất ngắn. Theo thống kê của Viện chiến lược Thông tin và Truyền thông của Bộ Thông tin và Truyền thông, ở Việt Nam có khoảng 360 mạng xã hội của tổ chức, doanh nghiệp trong nước được cấp giấy phép và đang hoạt động [7]. Không chỉ đông đảo về các loại hình MXH, mà số người tham gia MXH ở Việt Nam thuộc “top” cao trên thế giới và liên tục tăng lên hàng năm. Hiện nay, khoảng 65 triệu người Việt Nam, chiếm khoảng 67% dân cư sử dụng MXH

cho các mục đích khác nhau (số liệu thống kê tháng 1/2020) [8].

Như vậy, chỉ trong thời gian ngắn xuất hiện, MXH đang có ảnh hưởng rất lớn đến đời sống của con người trên toàn thế giới và nó đã và đang tạo ra vô vàn những điều mới mẻ trong xã hội Việt Nam.

III. NHỮNG TÁC ĐỘNG TIÊU CỰC CỦA MẠNG XÃ HỘI ĐỐI VỚI THẾ HỆ TRẺ VIỆT NAM HIỆN NAY

Sự xuất hiện của Internet và MXH đã làm thay đổi diện mạo xã hội, là một trong những yếu tố khiến tồn tại xã hội thay đổi, điều đó sẽ ảnh hưởng nhất định đến ý thức xã hội, trong đó có văn hóa, đạo đức, lối sống, thói quen sinh hoạt v.v. Không thể phủ nhận những giá trị tích cực mà MXH đem đến cho loài người nói chung. Hơn bất cứ độ tuổi nào, thế hệ trẻ là lớp người đã nắm bắt những giá trị đó để phục vụ cho đa dạng các nhu cầu của mình: tìm kiếm, trao đổi thông tin, học tập, mua bán hàng hóa trực tuyến, kết bạn, trò chuyện, giải trí... Tuy nhiên, thế hệ trẻ lại là đối tượng dễ bị tổn thương nhất, trước những tác động tiêu cực của MXH.

Thế hệ trẻ là thuật ngữ được ghép từ hai từ “thế hệ”, với nghĩa: lớp người cùng một lứa tuổi, tức có năm sinh gần nhau độ từ một đến hai mươi năm; còn thuật ngữ “Trẻ” dùng để chỉ lớp người còn đang ở độ tuổi thanh - thiếu niên - nhi đồng [9]. Như vậy hiểu một cách siêu hình, thế hệ trẻ là từ dùng để chỉ lớp người có cùng độ tuổi từ 0 đến 30 tuổi. (Trong bài viết này, tác giả sử dụng từ “giới trẻ”, “con trẻ” – đồng nghĩa với từ “thế hệ trẻ”) Dưới góc độ của Tâm lý học nghiên cứu, thế hệ trẻ thể hiện sự đa dạng về mặt tâm sinh lý. Ở tuổi nhi đồng, nhân cách được hình thành, thể hiện nếp sống, thói quen, những hành vi có ý thức, tự khép mình vào qui tắc xã hội, hoặc theo những giá trị bản thân đã chấp nhận. Tuổi thiếu niên là nhóm tuổi

có đặc điểm tâm lý phổ biến: “*ý thức tập làm người lớn với nhu cầu làm chủ, thể hiện/khẳng định bản thân; nhu cầu giao về giao lưu, mở rộng quan hệ xã hội; tâm lý, tình cảm chưa được phát triển toàn diện, dễ bị hưng phấn, kích động*” [10]. Ở thanh niên là: Thể hiện cái tôi cao, nhu cầu giao tiếp và mở rộng quan hệ xã hội gia tăng; nhu cầu xây dựng các chính kiến đạo đức cho riêng mình về các vấn đề mà cuộc sống đặt ra, niềm tin, đạo đức đã bắt đầu hình thành.

Như vậy, thế hệ trẻ là nhóm đối tượng có sự phát triển mạnh mẽ về trí tuệ và nhân cách, có sự thay đổi nhanh chóng về thể chất và tâm lý, có nhu cầu và khả năng cao trong cách tiếp cận với những cái mới mẻ. Thế hệ trẻ Việt Nam hiện nay chính là nhóm người sinh ra và lớn lên cùng với sự phát triển mạnh mẽ của khoa học công nghệ, cùng với Internet và sự du nhập các trang MXH, vì thế họ cũng chịu nhiều nhất những tác động tiêu cực từ MXH.

A. Mạng xã hội lấy đi nhiều thời gian của người sử dụng

Theo thống kê đầu năm 2020, Việt Nam có khoảng 68,7 triệu người (chiếm 70% dân số) sử dụng Internet; có 65 triệu người sử dụng MXH (chiếm 67%) [11]. Thời gian sử dụng Internet trên mọi thiết bị trung bình mỗi người là 6 giờ 52 phút/ ngày; sử dụng MXH là 2 giờ 37 phút [12]. Như vậy là có khoảng hai phần ba dân số Việt Nam sử dụng Internet mỗi ngày và họ dành một phần ba thời gian kết nối internet để sử dụng MXH. Độ tuổi phổ biến sử dụng MXH là từ 18-34 tuổi [13]. Không những thế, hiện nay xuất hiện hiện tượng người trẻ “nghiện” MXH. Có 25% bạn trẻ sử dụng 3-5 tiếng/ngày, 22,6% bạn sử dụng trên 5 tiếng/ngày, có 85,3% người trẻ biết sử dụng điện thoại thông minh để vào MXH [14]. Tính năng vượt trội của MXH chính là khả năng tìm kiếm, trao đổi thông tin, kết bạn, giải trí, thể hiện quan điểm cá nhân một cách dễ dàng, và thường thì người sử dụng

không mất phí cho các hoạt động đó. Chỉ cần một thiết bị điện tử: điện thoại thông minh, máy tính bảng, máy tính... có kết nối Internet, người sử dụng có thể tìm kiếm mọi thông tin và thỏa mãn nhiều nhu cầu của mình. Tuy nhiên, sự hấp dẫn không giới hạn đã khiến cho giới trẻ dành quá nhiều thời gian cho những hoạt động trên MXH.

Một thực tế dễ nhận thấy từ sự hấp dẫn của các trang MXH chính là tính “mờ” và “ảo”. Khi gặp phải những khó khăn trong học tập, áp lực từ công việc hay khó tìm được sự đồng cảm từ bạn bè, những người thân, hay gia đình, giới trẻ sẽ tìm đến với không gian của MXH, họ có thể thỏa mãn được những mong muốn của mình, giải tỏa được những khó khăn, áp lực, hay chí ít những mối quan hệ ảo kia có thể an ủi, động viên họ bằng một vài cái “like”, những câu “Comment dạo”. Trên không gian MXH, mọi thứ như gần hơn, không còn khoảng cách, không cần ý tứ, và không mất phí, nó luôn khiến người dùng thích thú. Niềm vui thích cứ lặp đi, lặp lại, rồi trở thành thói quen và “nghiện” lúc nào không hay biết. Điều nguy hiểm nhất chính là khi đã “nghiện”, thì con người sẽ rơi vào trạng thái lệ thuộc và đánh mất bản thân mình. Khi người trẻ mải mê với những mối quan hệ trên không gian mạng, chắc chắn quỹ thời gian dành cho những người thân xung quanh sẽ giảm đi, mối quan hệ bạn bè, thầy cô, gia đình, cá nhân – xã hội sẽ trở nên lỏng lẻo; thời gian dành cho việc học tập cũng bị cắt giảm đáng kể, thậm chí lơ là việc học tập, lao động hay nghiên cứu.

B. Mạng xã hội làm ảnh hưởng xấu đến tư tưởng, đạo đức, lối sống của giới trẻ

Facebook, Youtube, Zalo, Instagram, Clip.vn, Zing.me, Twitter, Tiktok, Lotus... là những trang mạng phổ biến được nhiều người Việt Nam sử dụng, trong đó chủ yếu là giới trẻ. Đặc điểm chung nhất của các trang MXH này là mang lại thông tin mới, nhanh, đa dạng, và tính

giải trí cao. Nhưng mặt khác, những thông tin đó phần lớn không được kiểm chứng hoặc kiểm soát chặt. Theo một kết quả nghiên cứu và khảo sát mới đây của Microsoft, khi họ thực hiện ở 25 quốc gia trên thế giới, ở Việt Nam có khoảng 500 người trong độ tuổi từ 13 đến 74 đã tham gia khảo sát. Năm 2019, Việt Nam nằm trong top 5 quốc gia có chỉ số mức độ văn minh thấp nhất trên không gian mạng (DCI). Kết quả này được Microsoft công bố nhân ngày quốc tế an toàn Internet. Hiện Việt Nam đứng thứ 5 sau Nga, Columbia, Peru và Nam Phi. [15]

Với người trẻ, đặc điểm tâm lý phổ biến là thích cái mới lạ, khao khát được khám phá những điều mới mẻ, ở tuổi thiếu niên nhi đồng là nhu cầu được bắt chước, tuổi thanh niên là nhu cầu được thể hiện bản thân. MXH trở thành nơi lý tưởng để mỗi người có thể thỏa thích thể hiện bản thân, bày tỏ quan điểm cá nhân, thậm chí để kiếm nhiều tiền nhờ vào số lượng người tương tác. Hiện tượng “giang hồ mạng” xuất hiện nhiều và tạo ra những tác động vô cùng nguy hiểm đối với giới trẻ. Những clip của các thành phần bất hảo trong xã hội được đăng tải trên các kênh Youtube, facebook... Hình ảnh những anh chị giang hồ mình xăm trổ, mặt bặm trợn, lời lẽ thô tục xuất hiện cùng với những video chất lượng nghệ thuật kém, nội dung nhảm nhí, sắc mùi ân oán, đánh chém, trả thù, kích động bạo lực. Hay những clip khoe mẽ tiền của, cách kiếm tiền dễ dàng, thích “khoe thân” của các hotgirl. Một thực tế khó hiểu nhưng lại đang diễn ra phổ biến là những “giang hồ mạng” đó có đang ảnh hưởng không nhỏ đến giới trẻ, thậm chí trở thành “thần tượng”. Giới trẻ thích thú, tung hô, cổ xúy cho những việc làm, lối sống phản cảm, lệch lạc của những “giang hồ mạng” bằng những nút thích (like), những chia sẻ (share), hay những bình luận (comment). Ban đầu là tò mò, xem cho biết, rồi đến thích và “ngưỡng mộ”, giới trẻ dần bị nhiễm những thói hư, tật xấu, sùng bái và bắt

chước làm theo. Theo đánh giá của nhiều chuyên gia, hiện tượng này đã ngày càng trở nên nguy hiểm với xã hội, đặc biệt là giới trẻ “*sự hào hứng của một bộ phận giới trẻ đối với “giang hồ mạng” cho thấy sự khủng hoảng giá trị sống của họ, nếu không kịp thời điều chỉnh sẽ gây ra những hiểm họa khó lường trong tương lai gần*” [16].

Có thể nói, mặt trái của MXH đang dần hủy hoại những giá trị đạo đức truyền thống, nó bắt đầu công phá mạnh mẽ nhất vào thế hệ trẻ, tác động tiêu cực đến tư tưởng, đạo đức, lối sống do những nhận thức non nớt của họ.

C. Mạng xã hội gây nguy hiểm cho cuộc sống riêng tư của giới trẻ

Người ta có thể nhận thấy tác động tích cực của MXH đôi khi là một “liều thuốc cho sự cô độc”, khi người trẻ gặp khó khăn mà không dễ chia sẻ, họ có thể được khóa lấp bằng việc chia sẻ sự cô độc của mình lên MXH. Tuy nhiên, giới trẻ sẽ trở thành nạn nhân đầu tiên và đông đảo nhất, khi họ chia sẻ cuộc sống riêng tư trên MXH mà không hề biết rằng sự riêng tư của mình đang bị phơi bày công khai, khi mà các trang MXH cho phép chia sẻ, trao đổi các thông tin, hình ảnh, clip mà dường như không có những quy định chặt chẽ nào. Giới trẻ dễ trở thành nạn nhân của sự trả thù, bắt nạt, hay quấy rối tình dục, bằng những tin đồn ác ý, những lời phỉ báng, bôi nhọ, trở thành miếng mồi ngon cho những kẻ ấu dâm. Nạn bạo hành mới trong thời đại thông tin của MXH chính là “Cyber – intimidation”, “Cyber- bullying” (bắt nạt, đe dọa, quấy rối trực tuyến). Liên minh Viễn thông quốc tế (ITU) ước tính có 1,5 tỷ trẻ em có nguy cơ bị bắt nạt trên mạng [17]. Hay theo thống kê của Quỹ nhi đồng liên hiệp quốc (UNICEF), Một phần ba thanh thiếu niên ở 30 quốc gia cho biết họ đã từng là nạn nhân bị bắt nạt trên mạng, trong đó một phần năm cho biết đã từng bỏ học vì bị bắt nạt trên mạng và bạo lực. Cũng

theo khảo sát này, 21% thanh thiếu niên Việt Nam tham gia khảo sát cho biết họ là nạn nhân của bắt nạt trên mạng [18]. Lạm dụng tình dục trẻ em gia tăng trong thời gian gần đây, do xuất hiện nạn “Dụ dỗ trực tuyến”. Quỹ nhi đồng Liên hợp quốc đã đưa ra định nghĩa, “Dụ dỗ trực tuyến là quá trình thiết lập liên lạc với trẻ em thông qua Internet với ý định dụ dỗ, lôi kéo hoặc xúi giục trẻ em tham gia các hoạt động tình dục. Hoạt động tình dục bao gồm hành vi không chỉ giới hạn ở việc gặp gỡ thực tế với tội phạm, ví dụ như lạm dụng tình dục trẻ em thông qua webcam hoặc sản xuất tài liệu tình dục trẻ em hoặc các tài liệu tình dục tự tạo” [19]. Nạn xâm hại tình dục trực tuyến gần đây đã trở thành một thực tế đáng báo động, vấn nạn này là một trong những nguy cơ gây tổn thương sâu sắc và để lại hệ lụy lớn cho thế hệ trẻ. “Trên toàn thế giới, vào bất kỳ thời điểm nào trong ngày, luôn có 750 nghìn kẻ rình mò tình dục trẻ em trực tuyến; số hình ảnh xâm phạm tình dục trẻ em được tải lên trên Internet mỗi ngày cũng đạt con số gần tương tự, trong đó có cả trẻ em dưới 2 tuổi” [20]. Việt Nam là một trong những quốc gia mà trẻ em có nguy cơ bị “dụ dỗ trực tuyến”, lạm dụng tình dục qua mạng cao. Theo thống kê của Cục cảnh sát hình sự - Bộ Công an, “tại Việt Nam, trong năm 2018, có 706.435 vụ báo cáo về hình ảnh, video xâm hại tình dục trẻ em trên mạng, đứng thứ 2 trong ASEAN, chỉ sau In-đô-nê-xi-a” [21]. Những năm gần đây, chúng ta đã bắt gặp những cái chết thương tâm của con trẻ khi chúng là nạn nhân của việc bị bắt nạt trên mạng.

Không những thế, nạn dụ dỗ trực tuyến còn dẫn đến việc trẻ em bị bắt cóc, tống tiền. Nhiều em bắt chước trào lưu, trò chơi điện tử nguy hiểm trên mạng. Các thử thách nguy hiểm của trào lưu "cá voi xanh" cũng đã gây ra cái chết của nhiều người trẻ ở một số quốc gia trên thế giới như: Nga, Anh, Ấn Độ... “Riêng tại Nga, nơi xuất phát của trào lưu này, từ tháng 11-

2015 đến tháng 4-2016, đã có tới 130 người trẻ đã chết do hưởng ứng các thử thách...” [22].

Thế giới của MXH thực sự trở nên đáng sợ và tàn nhẫn, đúng như nhận xét của Monika Lewinsky: “Chúng ta đang ở trong một vòng xoáy nguy hiểm. Càng click vào các câu chuyện phiếm, chúng ta càng chai lì trước những số phận đằng sau chúng. Càng chai lì, chúng ta càng click. Trong lúc đó, người ta kiếm bội tiền trên lưng của những người đang bị hành hạ” [23].

Như vậy, thế giới MXH là ảo nhưng nó lại đem lại những kết cục thật đầy thương tâm mà phần lớn nạn nhân lại là những người trẻ. Đó chính là một thực tế đau lòng mà chúng ta đang phải đối diện trong cuộc sống hiện nay. Đã là thực tế thì chúng ta thật khó có thể chạy trốn, chỉ bằng cách đối mặt, nhận diện và tìm ra những giải pháp cần thiết và phù hợp để giúp thế hệ trẻ có thể khai thác những mặt tích cực, tránh tối đa những tác động tiêu cực của MXH. Thế hệ trẻ ngày nay cần đến sự hỗ trợ, giúp đỡ từ gia đình – nhà trường – xã hội, trong đó vai trò của gia đình có ý nghĩa lớn và quyết định.

IV. TRÁCH NHIỆM CỦA GIA ĐÌNH ĐỐI VỚI THẾ HỆ TRẺ TRƯỚC NHỮNG TÁC ĐỘNG TIÊU CỰC CỦA MẠNG XÃ HỘI

Trong ba môi trường giáo dục cơ bản của mỗi người, gia đình là môi trường giáo dục có nhiều ảnh hưởng nhất, đặc biệt là đối với thế hệ trẻ. Với tư cách là một thiết chế đặc thù của xã hội, gia đình có vai trò quan trọng trong đời sống mỗi cá nhân và đời sống xã hội nói chung, “Chúng ta đều thấy rõ vai trò của gia đình đối với giáo dục, văn hóa và kinh tế, xã hội. Đó là tế bào của xã hội, nơi chứa đựng, truyền thụ và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống, cái nôi giáo dục nhân cách con người với các hành vi ứng xử văn hóa... Có gia đình văn hóa, chúng ta sẽ có xã hội văn minh, có con người văn hóa mang bản sắc dân tộc Việt Nam” [24].

Xã hội hiện nay đã có những biến đổi nhanh chóng, trước sự tác động của Internet và MXH. Dù vậy, những chức năng cơ bản của gia đình không thay đổi, nhưng phương pháp giáo dục của gia đình cần có sự đổi thay cho phù hợp với thực tiễn. Chức năng giáo dục, đặc biệt là giáo dục đạo đức là chức năng cơ bản nhất của gia đình. Đứng trước những tác động tiêu cực của MXH đối với thế hệ trẻ, gia đình cần phải thể hiện trách nhiệm của mình để bảo vệ con trẻ.

A. Tạo ra môi trường học tập, vui chơi lành mạnh ngay từ chính gia đình

Ngày nay, bản thân cha mẹ cũng đang phải chịu nhiều áp lực từ cuộc sống. Kinh tế thị trường, toàn cầu hóa, mặt trái của nó đang tác động đến toàn xã hội, trong đó có gia đình và các thành viên của gia đình. Để sinh tồn và phát triển, chăm sóc và nuôi dưỡng con cái, cha mẹ dành nhiều thời gian làm việc ngoài xã hội, họ dễ bị cuốn vào chuỗi những kế hoạch, dự định. Đa số cha mẹ hy sinh phần lớn thời gian của mình để đầu tư cho việc tiến thân hay phát triển sự nghiệp, họ có ít hơn thời gian để chăm sóc gia đình, và ít hơn thời gian quan tâm đến con cái. Việc học của con có thể thuê gia sư hay cho con đến các trung tâm; cho con tiền để tự mua sắm thứ con thích, tự vui chơi. Ngày càng ít đi những buổi trò chuyện trực tiếp với nhau giữa các thành viên trong gia đình, bởi lẽ *“khi chúng ta dành nhiều thời gian hơn để tương tác với màn hình, chúng ta dành ít thời gian hơn để tương tác với con người, đặc biệt là những người trong gia đình”* [25]. Nhiều cha mẹ trở thành tấm gương không tốt, những bài học không đáng để học. Hình ảnh các thành viên trong gia đình trở về nhà sau ngày làm việc, học tập, mỗi người ngồi một góc, trên tay cầm chiếc điện thoại thông minh, những ngón tay lướt lên, lướt xuống, những cặp mắt dán chặt vào màn hình, không ai nói với ai. Cha mẹ thường từ chối những đề nghị của con trẻ là cùng chơi với

chúng, hay giúp chúng tìm đáp án cho một bài toán khó. Mỗi đe dọa có thể đến từ chính gia đình, khi khoảng cách giữa các thành viên trong gia đình ngày càng xa hơn với sự can thiệp của MXH. Để xóa đi, hay thu hẹp khoảng cách giữa các thành viên trong gia đình, và để bảo vệ con trước những cám dỗ, cha mẹ nên có những quy định cụ thể cho cả gia đình về thời gian sử dụng các thiết bị công nghệ, Internet, MXH khi ở nhà. Những khung giờ bắt buộc tất cả các thành viên không được sử dụng: bữa ăn, lúc họp gia đình. Lập những kế hoạch sinh hoạt chung với nhau: thăm hỏi người thân, bạn bè, tham quan dã ngoại, tham gia các buổi thiện nguyện vào cuối tuần, hoặc theo thời gian định kỳ. Mỗi thành viên trong gia đình phải có trách nhiệm bằng cách quan tâm đến nhau nhiều hơn, vui chơi với nhau nhiều hơn, cố gắng trở thành những tấm gương để học hỏi nhau, dành cho nhau quỹ thời gian nhiều hơn, để thế hệ trẻ không phung phí thời gian cho những hoạt động vô bổ trên MXH.

B. Biết lắng nghe và sẵn sàng chia sẻ trước những thành công, hay khó khăn với con trẻ

Có một thực tế đáng buồn hiện nay, xã hội càng phát triển mang đến nhiều của cải vật chất, nhu cầu hưởng thụ và tiêu dùng của con người càng cao, nhưng đời sống tinh thần có vẻ nghèo nàn hơn, quan hệ gia đình trở nên lỏng lẻo hơn. Nhiều chuyên gia tâm lý nhận định rằng, nguyên nhân dẫn đến sự đứt gãy và đổ vỡ trong gia đình là do thiếu đi sự lắng nghe, quan tâm, chia sẻ và thấu hiểu. Cha mẹ thì luôn cho rằng, mình vất vả, vất lộn ngoài xã hội để mong con cái có cuộc sống đầy đủ, sung túc hơn. Nhưng từ phía con cái, như thế chưa đủ, với bọn trẻ cái mà chúng cần chính là được quan tâm, lắng nghe và được chia sẻ. Bọn trẻ muốn gia đình là nơi đầu tiên chúng chia vui, và cũng là nơi chúng muốn về khi mệt mỏi và thất bại. Bọn trẻ muốn được cảm thông, được lắng nghe, được khuyên dạy, được bảo vệ khi chúng chẳng may

bị tấn công từ công từ cộng đồng mạng; chúng muốn cha mẹ là những người đầu tiên bảo vệ chúng, khuyên răn chúng, che chở, nâng đỡ để chúng vượt qua khó khăn. *“Ba mẹ làm lung mọi thứ, vất vả kiếm tiền cũng chỉ vì muốn con có cuộc sống tốt đẹp. Nhưng có một điều con muốn nói là: ba mẹ có thể tôn trọng và lắng nghe ý kiến của con dù chỉ là một lần’... [26]* – Đó là mong muốn chính đáng của nhiều bạn trẻ hiện nay. Cha mẹ cần sắp xếp quỹ thời gian của mình một cách hợp lý, nên dành nhiều thời gian để trò chuyện cùng con, có thể nói về những nhân vật trên không gian mạng mà bọn trẻ thích, cùng nhau tranh luận về một chủ đề có liên quan. Hãy gọi mở và luôn sẵn sàng lắng nghe, đưa ra những lời khuyên đúng lúc, hãy thấu hiểu, hành động nhanh và quyết liệt để bảo vệ con, nếu chúng bị bắt nạt hay gặp bất cứ vấn đề nào đến từ không gian mạng.

Lắng nghe, chia sẻ, thấu hiểu là việc không dễ nhưng cần thiết của mỗi bậc cha mẹ. Bởi lẽ, cuộc sống có quá nhiều cám dỗ luôn rình rập con trẻ, đặc biệt là những cám dỗ đầy nguy hiểm và khó lường đến ngày càng nhiều từ MXH.

C. Hướng dẫn con sử dụng MXH một cách lành mạnh và đúng đắn

Mạng xã hội xuất hiện khoảng gần nửa thế kỷ qua, cùng với Internet nó dần trở thành nguồn tài nguyên mở và vô tận. Những đóng góp tích cực của nó đối với sự phát triển của loài người là không thể phủ nhận. Nhưng mặt trái của nó cũng khiến loài người nhiều lúc vùng vẫy trong những rắc rối và cảm thấy bất lực, không thể thoát ra khỏi những phiền toái. Dù muốn hay không, MXH hiện nay đã trở thành một thực thể không thể thiếu với nhiều người, đặc biệt là giới trẻ. Cha mẹ không thể thay đổi con trẻ, bắt chúng không được sử dụng điện thoại, máy tính không được sử dụng MXH khi chúng đã đủ tuổi. Nhưng cha mẹ có thể thay đổi phương pháp giáo dục trong điều kiện mới,

dưới những tác động của MXH. Cha mẹ cần có những kiến thức nhất định về MXH, thấy được những mặt tích cực, khuyến khích con trẻ khai thác tối đa những giá trị để phục vụ cho việc học tập, giao lưu, kết bạn và giải trí. Cha mẹ không nên quá khắt khe, hoặc cảm thấy khó chịu dẫn đến cấm đoán một cách cực đoan khi thấy con sử dụng MXH. Cha mẹ nên tham gia cùng con để hiểu hơn về con thông qua các hoạt động trên mạng. Bên cạnh đó, cha mẹ cần hiểu rõ những tác động tiêu cực từ mặt trái của MXH, đưa ra những lời khuyên hữu ích, đúng mực, giúp con tránh những trang Web đen, hoặc những việc không nên làm khi sử dụng MXH, như việc công khai ngày sinh, số điện thoại, địa chỉ gia đình; không tùy tiện kết bạn với những người lạ; không nên nhắn tin chia sẻ những mối quan hệ riêng tư, chia sẻ định vị vị trí...

Cha mẹ cần hướng dẫn con chia sẻ thông tin một cách cẩn trọng, hãy *“dành thời gian để tìm hiểu hệ thống bảo mật thông tin cá nhân của mạng đó và điều chỉnh nó theo nhu cầu”* [27]. Bởi mỗi thông tin được công khai đều có thể trở thành miếng mồi cho những kẻ xấu lợi dụng. Bên cạnh đó, cha mẹ nên giáo dục con về văn hóa ứng xử khi tham gia MXH, có người cho rằng *“Có nhiều nền văn hóa khác nhau trên thế giới, trên Internet cũng vậy”* [28]. Mỗi trang mạng lại có những luật lệ riêng, đơn giản chỉ là cách chào hỏi, khi tham gia một diễn đàn trên mạng, đối với Facebook là phép lịch sự thì với Twitter lại là sự lố bịch. Cha mẹ nên giáo dục con mình phép lịch sự khi tham gia MXH, dùng những từ ngữ có văn hóa, phù hợp với lứa tuổi và môi trường giao tiếp. Không nên văng tục, chửi bậy, dùng từ ngữ khiêu khích, kích động khi bình luận hoặc đăng dòng trạng thái. Không nên chia sẻ, miệt thị người khác, khi bản thân không hiểu rõ được nguồn gốc vấn đề, mà chỉ biết được qua những nguồn tin thiếu kiểm chứng trên MXH.

Cuối cùng, cha mẹ nên cho con lời khuyên biết kiểm soát cảm xúc khi tham gia MXH, luôn đề cao cảnh giác và giữ đầu óc tỉnh táo. Bởi chỉ cần một phút lơ đãng, sao nhãng nhỏ, sẽ có thể đẩy các bạn trẻ rơi vào những phiền phức lớn.

D. Phối hợp với nhà trường, xã hội nhằm ngăn chặn những tác động tiêu cực từ mạng xã hội

Gia đình là một thiết chế xã hội nhưng không giống xã hội, giáo dục gia đình chỉ là một bộ phận của giáo dục xã hội đối với việc hoàn thiện nhân cách. Giáo dục gia đình sẽ khó có thể thành công nếu không có sự phối hợp đồng bộ giữa gia đình – nhà trường và xã hội.

Nhà trường không thể tách rời sinh hoạt gia đình và gia đình cũng không thể tách rời các hoạt động giáo dục của nhà trường. Hai môi trường này phải gắn kết, bổ sung cho nhau trong quá trình giáo dục con người. Mặc dù, gia đình là trường học đầu tiên của mỗi người, những bài học về đạo đức, nhân cách được gieo mầm đầu tiên tại gia đình. Tuy nhiên, cần có sự hợp sức một cách chuyên môn và bài bản của nhà trường, với các phương pháp chuyên nghiệp và nội dung chuyên ngành, để củng cố thêm giáo dục tại gia đình. Gia đình cần chủ động phối, kết hợp với nhà trường trong việc giáo dục con trẻ, cho con tham gia các tiết học kỹ năng sống có những nội dung liên quan đến việc bảo vệ trẻ trước những cám dỗ của MXH, dạy cách biết bảo vệ mình khi bị cộng đồng mạng tấn công. Khuyến khích con tham gia vào các sân chơi bổ ích do nhà trường tổ chức, tham gia các câu lạc bộ ngoài giờ tại trường học, liên lạc thường xuyên với giáo viên để nắm bắt những thay đổi tâm lý, sức khỏe, và việc học của con.

Ở cấp quản lý vĩ mô, giáo dục từ xã hội cũng ảnh hưởng và tác động rất lớn đến thế hệ trẻ. Sự nỗ lực từ gia đình và nhà trường là chưa

đủ nếu thiếu đi hành lang pháp lý đủ mạnh từ các tổ chức quản lý xã hội. Thời gian gần đây, đứng trước những tác động của Internet và MXH, Đảng và Nhà nước đã đưa ra những chủ trương, đường lối, chính sách nhằm điều chỉnh các quan hệ xã hội, hạn chế những tác động tiêu cực của nó. Đại hội XII của Đảng chủ trương: “Chú trọng công tác quản lý các loại hình thông tin trên Internet để định hướng tư tưởng và thẩm mỹ cho nhân dân, nhất là cho thanh niên, thiếu niên” [29]. Quốc hội đã thông qua và ban hành Luật an ninh mạng (có hiệu lực 01/01/2019), đây là khung pháp lý cao nhất để hạn chế những tác động tiêu cực của MXH, nhằm bảo vệ cho những người sử dụng Internet và các chương trình của nó, trong đó có MXH. Các cơ quan chủ quản cần có những chế tài đủ mạnh xử lý những người vi phạm những quy định trên không gian mạng. Tích cực tuyên truyền đến mọi người dân, trong đó cần phối hợp đồng bộ với nhà trường và gia đình. Tuy nhiên, khác với những lĩnh vực khác, Internet, nhất là mạng xã hội lại có tốc độ phát triển rất nhanh chóng, liên tục xuất hiện các vấn đề mới, điều đó khiến cho những quy định của pháp luật nhanh trở nên lạc hậu. Vì vậy, cần liên tục theo dõi, giám sát, bổ sung, hoàn thiện hệ thống pháp luật cho phù hợp. Bên cạnh đó, Đoàn thanh niên và các tổ chức xã hội khác cần tích cực tạo ra những sân chơi, các hoạt động xã hội bổ ích, nhằm lôi kéo các bạn trẻ tham gia, giúp cho họ từ bỏ thói quen dành nhiều thời gian vô bổ trên MXH.

Như vậy, để bảo vệ thế hệ trẻ trước những tác động tiêu cực của MXH cần có sự vào cuộc đồng bộ và phối hợp chặt chẽ từ Gia đình – Nhà trường – Xã hội.

V. KẾT LUẬN

Trong thời đại ngày nay với sự phát triển nhanh chóng của khoa học công nghệ đã mang lại cho xã hội loài người những thay đổi vượt bậc. Sự thay đổi nhanh chóng của tồn tại xã hội không thể không nhắc đến những đóng góp tích cực của MXH, đặc biệt là đối với thế hệ trẻ. Chỉ một thời gian ngắn tồn tại, MXH đã trở thành phương tiện không thể thiếu trong cuộc sống thường nhật của giới trẻ. Bên cạnh đó, MXH cũng ghi nhận những tác động tiêu cực, như: lấy đi quá nhiều thời gian; ảnh hưởng xấu đến tư tưởng, đạo đức, lối sống; xâm phạm đời sống riêng tư. Để phát huy tối đa những mặt tích cực, ngăn chặn và đẩy lùi những tác động tiêu cực của MXH đến thế hệ trẻ, chủ nhân tương lai của đất nước, cần có những giải pháp đồng bộ từ nhiều phía, mà trước tiên và quan trọng nhất chính là trách nhiệm của gia đình. Trách nhiệm của gia đình là thực hiện tốt chức năng của mình, thay đổi phương pháp giáo dục phù hợp trong điều kiện mới; phối kết hợp với nhà trường và xã hội trong việc giáo dục con trẻ sử dụng MXH đúng mực và hiệu quả. Chỉ có tình yêu thương được thể hiện qua trách nhiệm của gia đình mà thế hệ trẻ được giáo dục, hấp thụ hàng ngày mới là chất đề kháng cao nhất để chúng có thể tự bảo vệ mình trước những tác động tiêu cực đến từ MXH.

LỜI CẢM ƠN

Trân trọng cảm ơn Học viện Công nghệ Bưu chính Viễn thông đã tài trợ nghiên cứu này ở đề tài có mã số: 04 - HV - 2020 – CB!

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Đỗ Đình Tấn (2017), Báo chí và mạng xã hội, Nxb Trẻ, tr 7.
- [2] <https://vnetwork.vn/news/thong-ke-internet-viet-nam-2020>
- [3]. Phạm Thị Phương Liên, Chu Vân Khánh, Nguyễn Minh Huyền (2012), Mạng Xã hội Reader.vn và mô hình thư viện – mạng xã hội,

Đại học Văn hóa Hà Nội, <http://huc.edu.vn/chi-tiet/1942/.html>, ngày 31/10/2017.

- [4] Lemons, EricK (2009), The Complex problem of monetizing virtual electronic social networks, <http://www.sciencedirect.com>, truy cập ngày 31/10/2017.
- [5]. Chính phủ (2008), Nghị định 97/2008/ND-CP của Chính phủ về quản lý, cung cấp, sử dụng dịch vụ Internet và thông tin điện tử trên Internet, <http://vanban.chinhphu.vn>, ngày 26/6/2018
- [6]. Nguyễn Lan Hương (2019), *Mạng xã hội với lối sống của thanh thiếu niên hiện nay*, Nxb Khoa học Xã hội, tr 92.
- [7] Thanh Hà (2018), Việt Nam có khoảng 360 mạng xã hội <http://kinhthedothei.vn/bo-tttt-viet-nam-co-toi-360-mang-xa-hoi-316996.html>
- [8]<https://vnetwork.vn/news/thong-ke-internet-viet-nam-2020>
- [9] Quý Long, Kim Phượng (2014), *Từ điển tiếng Việt*, Nxb Lao Động, tr 38
- [10] Nguyễn Lan Hương (2019), *Mạng xã hội với lối sống của thanh thiếu niên hiện nay*, Nxb Khoa học Xã hội, tr 42
- [11]<https://vnetwork.vn/news/thong-ke-internet-viet-nam-2020>
- [12]<https://vnetwork.vn/news/thong-ke-internet-viet-nam-2020>.
- [13] <https://ehealth.gov.vn/Preview.aspx?newsId=46046>
- [14] Nguyễn Lan Hương (2019), *Mạng xã hội với lối sống của thanh thiếu niên hiện nay*, Nxb Khoa học Xã hội, tr 229.
- [15]<https://vtc.vn/viet-nam-lot-top-5-ung-xu-kem-van-minh-tren-internet-ar529256.html>
- [16]<https://nhandan.com.vn/binh-luan-phe-phan/mot-hien-tuong-lech-chuan-616327/>, đăng ngày 11/9/2020.

[17] <https://vietnamnet.vn/vn/cong-nghe/cong-dong-mang/1-5-ty-tre-em-co-nguy-co-bi-bat-nat-tren-mang-639473.html>, đăng ngày 8/5/2020.

[18] <https://www.unicef.org/vietnam/vi/th%C3%B4ng-c%C3%A0o-b%C3%A0o-ch%C3%AD/k%E1%BA%Bft-qu%E1%BA%A3-kh%E1%BA%A3o-s%C3%A1t-%C3%BD-ki%E1%BA%BFn-c%E1%BB%A7a-unicef-h%C6%A1n-m%E1%BB%99t-ph%E1%BA%A7n-ba-thanh-thi%E1%BA%BFu-ni%C3%AAn-%E1%BB%9F-30-qu%E1%BB%91c-gia>, đăng ngày 6/9/2019.

[19] <https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2016/04/Online-Grooming-Vietnamese.pdf>.

[20] <https://nhandan.com.vn/binh-luan-phephan/bao-ve-tre-em-tren-khong-gian-mang-475068/>, đăng ngày 19/6/2020.

[21] <https://nhandan.com.vn/binh-luan-phephan/bao-ve-tre-em-tren-khong-gian-mang-475068/>, đăng ngày 19/6/2020.

[22] <https://nhandan.com.vn/binh-luan-phephan/bao-ve-tre-em-tren-khong-gian-mang-475068/>, đăng ngày 19/6/2020.

[23] Đặng Hoàng Giang (2017), *Thiện – Ác và Smart phone*, Nxb Hội nhà văn, tr 101.

[24] Phạm Minh Hạc (2006), Tâm lý học nghiên cứu con người trong thời kỳ đổi mới, *Nghiên cứu con người, số 6, tr 10*.

[25] Lucy Jo Palladino, PhD (2018), *Dạy trẻ trước những lôi kéo của công nghệ mạng*, Nxb Thanh Hóa, tr 215.

[26] <https://thanhvien.vn/giao-duc/dieu-con-muon-noi-ba-me-hay-lang-nghe-con-du-chi-mot-lan-1165977.html>, đăng ngày 29/12/2019.

[27] Teo Bennedetti. Davide Morosinotto (2017), *Chống lại kẻ bắt nạt trên mạng*, Nxb Lao Động, tr 83.

[28] Teo Bennedetti. Davide Morosinotto (2017), *Chống lại kẻ bắt nạt trên mạng*, Nxb Lao Động, tr 77.

[29] Đảng Cộng sản Việt Nam (2016), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb Chính trị Quốc gia, tr 129.

FAMILIES' RESPONSIBILITIES FOR NEGATIVE IMPACTS OF SOCIAL NETWORKING SITES ON YOUTH

Abstract: It is undeniable that social networking sites have brought a lot of benefits to human in general and to the young generation in particular over the past half-century. However, the youth have been most vulnerable to negative impacts of those sites. The article mentions some concepts related to social networking sites and their negative effects on Vietnamese young people. A number of suggestions about families' responsibilities for helping and protecting them from harmful effects of those sites are also included.

Keywords: social networking sites; negative impacts; young generation; responsibilities; families.

Phạm Thị Khánh, nhận học vị Thạc sĩ năm 2013, đang là NCS ngành Đạo đức học. Hiện là giảng viên chính tại Khoa Cơ bản 1, Học viện Công nghệ Bưu chính Viễn thông. Lĩnh vực nghiên cứu: Triết học, Đạo đức học.